

בית הספר הממ"ד תורני לבנות הר נוף

רחוב חיי טייב 46 ירושלים 95405 טלפון 02-6514647 פקס 02-6540797
כתובתנו באתר האינטרנט: <http://www.tik-tak.co.il/nof>

בס"ד

מושגים בהלכות חג הפסח

תלמידות יקרות!

לקראת חג הפסח הבא עלינו לטובה, הננו מכריזים על מבצע לימוד מושגים ביהדות הקשורים לחג הפסח. במסגרת זו נלמד ונעמיק במושגים אלו, בכיתה ובבית, על פי הרשימה המצורפת להלן. לקראת צאתנו לחופשת הפסח, יתקיים "מבחן הרב" על מושגים אלו. כדאי להתחיל וללמוד כבר מעכשיו!

בהצלחה רבה

הרב שמואל כ"ץ - רב ביה"ס

החודש והחג	המושג	קצוש"ע מקור חיים - הרב ח.ד. הלוי
ניסן	פרשת החודש ברכת האילנות קמחא דפיסחא-מעוה חטים שבת הגדול תענית בכורות מכירות חמץ בדיקת חמץ ביטול חמץ ביעור חמץ	פג-א (פרק פג סעיף א) פג-י ספר התודעה עמ' כב פג-ז פז-ב פד-טז פד-ג פד, יב-יד פד-ה, פז-ד
פסח	"בל יראה", "בל ימצא" חמץ שעבר עליו הפסח אכילת קטניות בפסח הגעלת כלים, כלי שאינו בין יומו ליבון ליבון קל כבולעו כך כפולטו מים שלנו מצה שמורה, 18 דקות מצת מצווה, לחם עוני מצה עשירה מצה שרויה מצות יד, מצות מכונה	פד-א, פה-א פד-יז פה-י פז-א, יז פז-כד פז-כב פז-א ספר התודעה עמ' מט פז, יח-יט, תודעה עמ' מה פז, יח-יט, תודעה עמ' קו פז-ה פח, כד, התודעה עמ' נ ספר התודעה עמ' מט

ליל הסדר (ליל ט"ו בניסן)	ליל הסדר	פח-א פח-ג פז-כב, פח, כט-ל פח, ט-י פז-כג פז-כג פז-כ, פח-כט
	קערה חרוסת כרפס זרוע ביצה מרור	
	סימני הסדר: קדש, ורחץ, כרפס, יחץ, מגיד, רחצה, מוציא, מצה, מרור, כורך, שולחן-עורך, צפון, ברך, הלל, נרצה 4 כוסות כוס של אליהו הנביא 4 קושיות, "מה נשתנה" הסיבה אפיקומן הלל הגדול הלל המצרי ליל שימורים	פח-ו, ספר התודעה עמ' צח פח,ה ספר התודעה עמ' קו פח-טו פח-ד פח-יג, לג תהילים קלו תהילים קיג-ק"ח, פח-יח ספר התודעה עמ' קפא
	תפילת הטל מוריד הטל, ותן ברכה-ברכנו	פט-ב,ג יז-ג, יח-ב, ספר התודעה עמ' רז
	שביעי של פסח (כ"א בניסן) איסור חדש ספירת העומר	פט-י צ-א צ-ג

מושגים לחג הפסח

א. ברכת האילנות

ברכה שנהוג לומר בחודש ניסן ליד שני עצי פרי מלבלבים, כהודיה לקב"ה על בריאת הטבע לצורך האדם.

ב. שבת הגדול

השבת שלפני חג הפסח. היא נקראת כך : א. על שם הנס הגדול שנעשה לעם ישראל במצרים - כאשר הם לקחו את השה לקרבן הפסח, והמצריים לא פגעו בהם בשל כך, למרות שהשה היה אלילם. ב. על שם הכתוב בהפטרות שבת זו : "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, לפני בוא יום ה' הגדול והנורא" (מלאכי ג', כ"ג). ג. על שם הרב הגדול והחשוב שבקהילה הדורש בשבת זו בענייני חג הפסח והלכותיו (ויש לכך טעמים נוספים).

ג. קמחא דפסחא, מעות חיטים

נהגו בכל קהילות ישראל לאסוף כספי צדקה כדי לחלקם לעניים לצורך קניית מצות ומצרכים לכבוד חג הפסח. הם נקראים גם **מעות חיטים** - **כסף** לקניית קמח לצורך אפיית מצות לפסח.

ד. לא בד"ו פסח

היום הראשון של פסח לעולם לא יחול בימים ב', ד' או ו' (=בד"ו) בשבוע.

ה. הכשרת כלים, הגעלת כלים, כבולעו כך פולטו, הגעלה, ליבון

הכשרת (הגעלת) כלים - הכשרת כלים שבלעו חמץ, לצורך שימוש בהם בחג הפסח. יש להכשיר את הכלים באותה צורה בה השתמשו בהם, על פי הכלל של "**כבולעו כך פולטו**", כלומר : כפי שהאיסור נבלע בכלים כך הוא גם ייפלט מהם.

הגעלה - הכשרת כלי חמץ ע"י הכנסתו לתוך כלי עם מים רותחים.

ליבון - הכשרת כלי חמץ ע"י חימומו באש. 1. **ליבון קל** - חימום הכלי עד שקש יישרף בצדו השני. 2. **ליבון חמור** - חימום הכלי באש עד שניצוצות ייצאו ממנו.

הלכות הגעלת כלים נלמדו מאופן הגעלת כלי השלל ממלחמת מדין (במדבר ל"א, כ"ב-כ"ג). (יש להגעיל כלים גם במקרים הבאים : א. אם כלי בשרי בלע מאכל חלבי, או להיפך. ב. כלי חדש שמרחו אותו בשמן שנעשה מבעל חיים טמא כדי להבריכו).

ו. טבילת כלים

הקונה כלים חדשים שיוצרו על ידי גוי, עליו לטבול אותם במקווה לפני השימוש בהם. לפני ההטבלה יש לברך. יש להקפיד על כך במיוחד לפני חג הפסח כאשר קונים כלים חדשים.

ז. בל יראה ובל ימצא, מכירת חמץ

חמץ בפסח אסור מהתורה באכילה ובהנאה. ואסור גם להשאירו ברשותינו בפסח. האיסור הוא של "בל יראה" (חמץ בבית) וגם "בל ימצא" (ברשותו או בבעלותו) (שמות י"ב, י"ט; י"ג, ז').

מכירת חמץ - מי שנשאר לו חמץ לפני הפסח בכמות גדולה, והוא חס על ממונו, יש באפשרותו למכור חמץ זה לגוי, ולקנותו בחזרה לאחר הפסח. כיום נהוג, שמוכר החמץ חותם על שטר מיוחד, וממנה את הרב כשליחו למכור את החמץ. לצורך זה עליו לעשות קניין מיוחד ("קניין סודר") על ידי הגבהת חפץ כלשהו. לאחר הפסח קונה הרב (או הרבנות) בחזרה מהגוי את החמץ. **לדעת רבים מהפוסקים, ניתן היום לעשות זאת באמצעות האינטרנט.**

ח. בדיקת חמץ, ביטול חמץ, ביעור חמץ

בדיקת חמץ - בליל י"ד בניסן חובה **לבדוק** את הבית לאור הנר, ולאסוף את כל החמץ שנשאר בבית. לפני הבדיקה יש לברך: "על ביעור חמץ" כי הברכה היא על הביעור (המתבצע למחרת), ולא על הבדיקה, כי היא רק הכנה והכשרה לקראת עיקר המצווה - ביעור החמץ.

ביטול חמץ - לאחר הבדיקה יש **לבטל** את החמץ שלא ידוע לנו על קיומו ברשותינו על ידי אמירת נוסח מיוחד.

ביעור חמץ - למחרת בבוקר יש **לבער** את החמץ שנשאר בבית לאחר הבדיקה על ידי **שריפתו באש**, וזאת עד סוף השעה החמישית (שעה זמנית) מתחילת היום. לאחר השריפה יש לבטל שוב את החמץ, שמא נפלה בבית חתיכה מהחמץ שנשאר מהלילה, והיא תתגלה בפסח [בערב פסח מותר לאכול חמץ רק עד סוף השעה הרביעית (זמנית)].

ט. חמץ שעבר עליו הפסח

חמץ של יהודי שלא נמכר לגוי לפני חג הפסח ונשאר ברשותו. חכמים גזרו, שאסור ליהנות מחמץ זה לאחר חג הפסח, לכן יש לשורפו. מכאן, שלאחר הפסח אין לקנות מוצרי מזון בחנות שבעליה לא מכר את החמץ כהלכה.

י. מים שלנו

מים שנשאבו אחרי שקיעת החמה ועד צאת הכוכבים, ו"לנו" (הושארו) בתוך כלי במקום סגור וקריר כל הלילה. למחרת, לשים במים אלו את הקמח לצורך אפיית המצות לפסח.

יא. מצה שמורה

מצה שנאפתה מקמח שנשמר מכל מגע עם מים משעת קצירת החיטים (ויש אומרים מזמן הלישה). נהוג לקחת מצות כאלו לקיום מצוות אכילת מצה בליל הסדר. יש המהדרין לאכול מצות כאלו בכל ימי הפסח. לצורך אפיית המצות יש לקחת קמח רק מחמשת מיני דגן.

יב. מצה עשירה

מצה שנילושה במי פירות: יין, שמן או דבש. אין יוצאים במצה כזו ידי חובת אכילת מצה בליל הסדר, כי בערב זה יש לקחת מצה שנילושה רק במים כ"לחם עוני" - לחם פשוט מאכלם של עניים - כדי להזכיר את מאכל אבותינו במצרים (דברים ט"ז, ג'). והאשכנזים נוהגים שלא לאכלה בפסח.

יג. מצה שרויה

מצה שנשרתה (הוכנסה) במים או שנתבשלה בהם. יש מקצת המקפידים לא לאוכל מצה כזו בפסח, מהחשש שמא מעט קמח במצה, שלא נילוש יפה, בא לידן חימוץ בעת המגע עם המים.

יד. מצות מצווה, מצות מכונה, לחם עוני

3 המצות שבהן מקיימים את מצוות אכילת מצה בליל הסדר. יש הנוהגים לאפותן בערב פסח מחצות היום. לפני האפייה אומרים: "לשם מצות מצווה". יש המקפידים לאכול בלילה זה רק מצות יד, ויש הלוקחים מצות מכונה.. בכל מקרה יש להקפיד שלא יעברו 18 דקות מתחילת לישת הבצק ועד סיום אפיית המצה, כדי שהיא לא תחמיץ.

לחם עוני - המצה נקראת בשם זה, כי: א. היא נאפית רק מקמח ומים כמאכל עניים. ב. על מצה זו עונים (מספרים) בליל הסדר הרבה דברים על יציאת מצרים.

טו. תענית בכורות

בערב פסח נוהגים הבכורים להתענות לזכר הצלת הבכורים של עם ישראל בזמן מכת בכורות. רבים מהבכורים נוהגים כיום להשתתף בסיום מסכת המתקיימת באותו היום בבית הכנסת לאחר תפילת שחרית, ובכך לפטור את עצמם מהתענית.

טז. ליל שימורים

כינוי לליל חג הפסח בו עורכים את ליל הסדר. מקור השם הוא: א. לילה ששמר הקב"ה לקיים את הבטחתו לגאול בו את עם ישראל ממצרים (שמות י"ב, מ"ב). ב. לילה השמור ממזיקים. כדי להראות זאת נהוג: א. לפתוח את הדלת בליל הסדר בעת אמירת "שפוך חמתך". ב. ב"קריאת שמע על המיטה" אומרים רק את הפרשה הראשונה.

יז. ליל הסדר, סימני הסדר, הגדה של פסח, קערת ליל הסדר

ליל הסדר - הלילה הראשון של חג הפסח בו מקיימים את מצוות הלילה בצורה מסודרת על פי 15 סימנים מיוחדים. נהוג לקרוא בו את הגדה של פסח - שהיא אוסף של קטעים מהתנ"ך, מהגמרא, מהמדרש ופיוטים. היא נקראת כך על פי המצווה המרכזית של אותו הלילה: "והגדת לבנך" (שמות י"ג, ה') - החובה לספר לבנים על הנסים שנעשו לאבותינו במצרים. על השולחן מניחים קערה מיוחדת בה מניחים מספר מאכלים כסמל וזכר לעבדות ולחירות.

יח. ארבע כוסות, ארבע לשונות גאולה, כוס של אליהו

חכמים תקנו לשתות ארבע כוסות של יין בליל הסדר כנגד ארבע לשונות גאולה, שהן: "והוצאתי", "והצלתי", "וגאלתי", "ולקחתי" (שמות ו', ו'-ז') (ויש לכך טעמים נוספים).

כוס של אליהו - נהוג בליל הסדר למזוג כוס של יין לכבוד אליהו הנביא, לפני אמירת "שפוך חמתך", כהוכחה שאנו מאמינים ומחכים לביאת הגואל. יש הסוברים, שכוס זו היא למעשה הכוס החמישית, כנגד הלשון החמישית של הגאולה - "והבאתי" (שם, שם, ח'), אך אין שותים אותה כי יש ספק אם צריך לשתות כוס זו או לא, ואליהו הנביא יבוא ויפתור ספק זה.

יט. מה נשתנה, ארבע קושיות

קטע בתחילת ליל הסדר, בו הבן שואל 4 קושיות על 4 שינויים הנהוגים בלילה זה.

כ. הסיבה

ישיבה בתנוחה מיוחדת לצד שמאל, בעת אכילת המצה ושתיית 4 הכוסות בליל הסדר, כסמל להיותנו בני חורין.

כא. אפיקומן

מילה ביונית, שפירושה: הוציאו (אפיקו) את מיני המתיקה וקינוח הסעודה (מן). הכוונה היא לכזית מצה שיש לאכול בסוף הסעודה בליל הסדר, כזכר לקרבן הפסח שהיה נאכל על השובע. מצה זו היא החצי (הגדול) של המצה האמצעית (מבין 3 המצות שהונחו בקערת הסדר), שנחצתה לשניים. נהוג להחביאה כדי לסקרן את הילדים ולהשאירם ערים עד סוף הסדר. יש להקפיד לאכול את האפיקומן עד חצות הלילה. לאחר אכילתו אין לאכול עוד, כדי שטעמו יישאר בפי המסובים.

כב. הלל הגדול, הלל המצרי

הלל הגדול - מזמור בתהילים (פרק קל"ו) הנאמר בליל הסדר, בו מפורטים דברי שבת קצרים על גדולתו של הקב"ה, הזן ומפרנס את כל בריותיו. כל פסוק מסתיים ב- "כי לעולם חסדו" (פרק זה נאמר גם בפסוקי דזימרה של שבת וחגים).

הלל המצרי - פרקי ההלל (תהילים קי"ג - קי"ח) הנאמרים בליל הסדר. שני הפרקים הראשונים נאמרים לפני הסעודה - כי הם עוסקים ב**יציאת מצרים** (לכן הוא נקרא כך), ושאר הפרקים נאמרים לאחר הסעודה - כי הם עוסקים בגאולה העתידה (הלל זה נאמר גם בראש חודש ובחגים).

כג. מגילת שיר השירים

אחת מחמשת המגילות המופיעה ב"כתובים" יש הנוהגים לקרוא אותה לאחר סיום ליל הסדר. נהוג לקרוא אותה בשבת חול המועד פסח (יש הקוראים אותה ערב שבת לפני קבלת שבת).

כד. תפילת טל, מוריד הטל

פיוט מיוחד, הנאמר בתפילת מוסף של יום א' של חג הפסח, בו מבקשים על ירידת הטל. מתפילה זו מתחילים לומר: "**מוריד הטל**" בברכת "מחיה המתים" שבתפילת שמונה עשרה. אומרים נוסח זה עד תפילת שחרית של שמחת תורה.

כה. שביעי של פסח, קריעת ים סוף, שירת הים

כ"א בניסן, היום השביעי והאחרון של חג הפסח, המכונה בתורה "עצרת" (דברים ט"ז, ח). על פי המסורת, ביום זה אירע נס **קריעת ים סוף** בו טבעו המצריים בים סוף. נהוג בלילה זה לקיים סדר לימוד תורה (תיקון) מיוחד; ובתפילת שחרית - לומר את **שירת הים** (שמות ט"ו) בחגיגות פסוק בפסוק. יום זה הוא יום טוב, אך אין מברכים בו ברכת "שהחיינו".

כו. פסח שני

בזמן שבית המקדש היה קיים, מי שהיה טמא מת, או בדרך רחוקה בי"ד בניסן, ולא היה יכול להקריב את קורבן הפסח במועד זה (בפסח הראשון) - היה חייב להקריב קורבן זה בי"ד באייר (פסח שני) בין הערביים (במדבר ט', י"ג-יא). את קורבן הפסח יש לאכול יחד עם מצה ומרור, אך אין צורך לבער את החמץ מהבית.

מבחן במושגים ובהלכות חג הפסח - תשע"ג

הערה: התשובות הן רק על פי מה שנתקד דאפונד דקיצור שלחן ערוך ודברי האושרים שקראתם, ולא כפי שכל אחד נוהגת לדיתה.

1. מדוע השבת שלפני חג הפסח נקראת: "שבת הגדול"?

- בגלל הנס הגדול שנעשה לעם ישראל במצרים.
- על שם הכתוב בהפטרה של אותה שבת: "יום ה' הגדול והנורא".
- בגלל הרב הגדול שדורש בשבת זו בענייני חג הפסח.
- כל התשובות לעיל נכונות.

2. הכלל ההלכתי: "כבולעו כר פולטו" נאמר בקשר:

- להלכות בדיקת חמץ.
- להלכות ביעור חמץ.
- להלכות הכשרת כלי חמץ לפסח.
- להלכות התנהגות בליל הסדר.

3. מהו "ליבון קל"?

- חימום כלי חמץ כדי להכשירו באש עד שקש יכול להישרף בצידו השני.
- חימום כלי חמץ כדי להכשירו באש עד שניצוצות ייצאו ממנו.
- צביעת כלי חמץ, שיש בו כתמים שלא ניתנים להורדה, בצבע לבן קל (בהיר).
- הכנסת כלי חמץ לתוך סיר עם מים רותחים העומדים על אש חלשה (קלה).

4. האם מותר לקנות מוצרי חמץ בחנות שבעליה לא מכר את החמץ לפני חג הפסח?

- אם יש לה תעודת כשרות, מותר לקנות בה הכל.
- אסור לקנות בה דברי חמץ.
- מותר לקנות בה מוצרי חמץ רק אם הם סגורים היטב בשקיות או בקופסאות.
- מותר לקנות רק מוצרי חמץ שהתאריך שלהם הוא לפחות חודש לפני חג הפסח.

5. מהם "מים שלנו"?

- מים של יהודי ולא של גוי בהם לשים את הבצק למצות הנאכלות בליל הסדר.
- המים בהם טובלים את הכרפס.
- המים בהם נוטלים את הידיים לפני סעודת ליל הסדר.
- המים שנשאבו ו"לנו" (הושארו) כל הלילה, ולמחרת לשים בהם את הקמח לצורך אפיית המצות לפסח.

6. מהי "מצה שמורה"?

- מצה ששמרו עליה היטב שלא תבוא במגע עם חמץ.
- מצה שנשמרה משנה שעברה.
- מצה (האפיקומן) הנשמרת היטב כך שעורך הסדר לא ימצא אותה.
- מצה שנאפתה מקמח שנשמר מכל מגע עם מים משעת קצירת החיטים.

7. מהי "מצה שרויה"?

- א. מצה שנשרתה במים או שנתבשלה בהם.
- ב. מצה שנשרתה במי פירות.
- ג. מצה שהקמח ממנו היא נאפתה נשרה במים רותחים.
- ד. מצה שנשרתה בחומר מיוחד השומר על טריותה בכל 7 ימי החג.

8. למה המצה נקראת "לחם עוני"?

- א. כי היא נאפית רק מקמח ומים כמאכל עניים.
- ב. כי על מצה זו עונים (מספרים) בליל הסדר הרבה דברים על יציאת מצרים.
- ג. כי אנו ממתנינים זמן רב עד אכילת המצה בליל הסדר, כעני הממתין רעב זמן רב לארוחתו.
- ד. תשובות א ו- ב נכונות.

9. לזכר מה נהוג לאכול את האפיקומן?

- א. לזכר קורבן החגיגה שהיו מקריבים יחד עם קורבן הפסח.
- ב. לזכר קרבן הפסח שהיה נאכל על השובע.
- ג. לזכר הסעודה שהיו אוכלים לאחר הקרבת קורבן הפסח.
- ד. לזכר המתנות שהיו מחלקים לילדים לאחר הקרבת קורבן הפסח.

10. מה מותר לאכול לאחר האפיקומן?

- א. מאכל שלא אכלו כמותו בסעודה שבתוך הסדר.
- ב. כל מאכל, אך רק אם שיעורו הוא פחות מכזית.
- ג. רק מאכלים קלים שאינם משביעים.
- ד. אין לאכול לאחר אכילת האפיקומן.

11. מהו הלל המצרי?

- א. פרקי ההלל (תהלים קי"ג-קי"ח) הנאמרים בליל הסדר.
- ב. פרקי ההלל (תהלים קי"ג-קי"ד) הנאמרים בליל הסדר לפני הארוחה.
- ג. מזמור קל"ו בתהלים הנאמר בליל הסדר, בו מפורטים דברי שבח על הקב"ה.
- ד. פרק ההודיה, עשמת כל חי, הנאמר בליל הסדר כהודיה לקב"ה.

12. האם נשים חייבות בשתיית 4 כוסות בליל הסדר?

- א. כן.
- ב. לא.
- ג. רק נשים נשואות חייבות בכך, וזאת מתוך חשש שבנות צעירות תשתכרנה.
- ד. בנות אשכנז - נוהגות לשתות, בנות עדות המזרח - לא מקפידות על כך.

13. על מה יש לכוון בעת ברכת "בורא פרי האדמה" לפני אכילת הכרפס?

- א. לפטור בברכה את המרור.
- ב. לפטור בברכה גם את החרוסת.
- ג. לכוון לצאת ידי חובת מצות אכילת הכרפס.
- ד. שאבותינו עבדו בפרך במצרים.

14. **למה שני פרקי ההלל הראשונים נאמרים לפני הסעודה והשאר לאחריה?**

- א. 2 הפרקים הראשונים עוסקים ביציאת מצרים והשאר בגאולה העתידה.
- ב. כדי שתהיה שירה לפני הסעודה וגם לאחריה.
- ג. כדי לגרום לילדים לשאול על שינוי זה.
- ד. כדי שילדים ההולכים לישון לאחר הסעודה ישמעו לפחות פרקים אלו.

15. **כיצד ינהגו זקנים או חולים שאינם יכולים לאכול מצה רגילה?**

- א. יכניסו אותה למים קרים עד שתתרכך קצת.
- ב. יקנו מצות מיוחדות.
- ג. יסתפקו באכילת כזית מצה במשך כל ליל הסדר.
- ד. הם פטורים מאכילת מצה.

16. **למה לא אוכלים את המרור בהסיבה?**

- א. כי המרור הוא זכר לעבדות והסיבה היא סמל לחירות.
- ב. כדי לגרום לילדים לשאול על שינוי זה.
- ג. כי בזמן שבית המקדש היה קיים אבותינו אכלו את המרור ללא הסיבה.
- ד. כי זה מסוכן.

17. **למה יש הנוהגים לאכול בסעודה שבאמצע הסדר?**

- א. זכר לאבלות כי ליל תשעה באב חל באותו יום בשבוע בו חל ליל הסדר.
- ב. זכר לחורבן בית המקדש ובשל כך אנו לא מקריבים את קורבן הפסח.
- ג. זכר לקורבן החגיגה.
- ד. כל התשובות נכונות.

18. **האם נשים חייבות לאכול מהמצה ב"צפון" (מהאפיקומן)?**

- א. כן.
- ב. לא.
- ג. בנות אשכנז נוהגות לאכול זאת, בנות עדות המזרח - לא נוהגות בכך.
- ד. בנות אשכנז לא נוהגות לאכול זאת, בנות עדות המזרח - נוהגות בכך.

19. **מה הטעם למנהג לפתוח את הדלת לאחר הסעודה?**

- א. חיזוק האמונה בגילוי אליהו הנביא ובגאולה השלימה.
- ב. לגרום לילדים לשאול על מעשה מיוחד זה.
- ג. לגרום לילדים להישאר ערים.
- ד. זכר לדלתות של בתי בני ישראל שנפתחו לרווחה לפני היציאה ממצרים.

20. **לאיזה צד צריכים להסב?**

- א. לצד ימין
- ב. לצד שמאל
- ג. לא משנה
- ד. מי שימני- יסב לימין, ומי ששמאלי- יסב לשמאל

ד. המים שנשאבו ו"לנו" (הושארו) כל הלילה, ולמחרת לשים בהם את הקמח לצורך אפיית המצות לפסח.

7. מהי "מצה שמורה"?

- א. מצה ששמרו עליה היטב שלא תבוא במגע עם חמץ.
- ב. מצה שנשמרה משנה שעברה.
- ג. מצה (האפיקומן) הנשמרת היטב כך שעורך הסדר לא ימצא אותה.
- ד. מצה שנאפתה מקמח שנשמר מכל מגע עם מים משעת קצירת החיטים

8. מהי מצה שרויה?

- א. מצה שנשרתה במים או שנתבשלה בהם.
- ב. מצה שנשרתה במי פירות.
- ג. מצה שהקמח ממנו היא נאפתה נשרה במים רותחים.
- ד. מצה שנשרתה בחומר מיוחד השומר על טריותה כך שהיא תהיה טעימה בכל 7 ימי החג.

9. למה המצה נקראת "לחם עוני"?

- א. כי היא נאפית רק מקמח ומים כמאכל עניים.
- ב. כי על מצה זו עונים (מספרים) בליל הסדר הרבה דברים על יציאת מצרים.
- ג. כי ממתינים לאכול את המצה זמן רב בסדר, כעני הממתין רעב לארוחתו.
- ד. תשובות א-ב לעיל, שתיהן נכונות.

10. לזכר מה נהוג לאכול את האפיקומן?

- א. לזכר קורבן החגיגה שהיו מקריבים יחד עם קורבן הפסח.
- ב. לזכר קרבן הפסח שהיה נאכל על השובע.
- ג. לזכר הסעודה שהיו אוכלים לאחר הקרבת קורבן הפסח.
- ד. לזכר המתנות שהיו מחלקים לילדים ש"גנבו" את המצה של עורך הסדר.

11. מה מותר לאכול לאחר האפיקומן?

- א. מאכל שלא אכלו כמותו בסעודה שבתוך הסדר.
- ב. כל מאכל, אך רק אם שיעורו הוא פחות מכזית.
- ג. רק מאכלים קלים שאינם משביעים.
- ד. אין לאכול לאחר אכילת האפיקומן.

12. מהו הלל המצרי?

- א. פרקי ההלל (תהלים קי"ג-קי"ח) הנאמרים בליל הסדר.
- ב. פרקי ההלל (תהלים קי"ג-קי"ד) הנאמרים בליל הסדר לפני הארוחה.
- ג. מזמור קל"ו בתהלים הנאמר בליל הסדר, בו מפורטים דברי שבת על

הקב"ה.

ד. פרק ההודיה, 'נשמת כל חי', הנאמר בליל הסדר כהודיה לקב"ה על הצלת אבותינו ממצרים.

בהצלחה, חג כשר ושמח

מושגים בהלכות הפסח על פי ספר התודעה

[קמחא דפסחא]

מנהג בכל ישראל שבימים הראשונים של ניסן גובים 'מעות חטין' מכל בני העיר כפי אשר תשיג ידם, וקונים במעות אלה חטים לפסח ומחלקים אותם לעניי העיר איש כפי צרכיו לפסח. וכן נותנים לו שאר צרכי החג בין בשר ודגים, או נותנים להם מעות והם קונים צרכיהם בעצמם.

[מים שלנו]

אין לשין את המצות, בין מצה פשוטה ובין מצה שמורה, אלא במים שלנו, כלומר, מים שעבר עליהם הלילה לאחר שאיבתם מן הנהר או מן המעיין, ועמדו בכלי תלוש מן הנהר המעיין או הבור לפחות שתיים עשרה שעות. שכן המים בשעת שאיבתם מן הנהר, המעיין או הבור, אפשר שתהא בהם קצת חמימות ותביא לידי חימוץ.

[החמץ ואיסוריו]

איזהו חמץ? הלש קמח מחמשת מיני הדגן במים והשהה את הבצק קודם אפייתו כדי שיעור חימוץ, הרי זה חמץ מן התורה. ואלה הם חמשה מיני הדגן שחמצם אסור: חטה, כוסמת, שעורה, שבולת-שועל, והשיפון (שנים הראשונים מיני חטה הם, ושלשה האחרונים — הם מיני שעורה).

וזמן שהיית הבצק כדי חימוצו, שיערו חכמים, שמונה עשרה דקה בבצק רגיל הנילוש בלישה רגילה. ואם עברו שמונה עשרה דקה משעת נתינת המים בקמח ולא עשה בו כלום, הרי הבצק נעשה חמץ ודאי. וזמן הלישה והעריכה ושאר עשיותיו בבצק, אינו ממנין שמונה עשרה הדקות. ואולם לאחר שהבצק התחמם ע"י העסק מקפידים שלא להשאירו אפילו זמן מועט.

[מצה שרויה]

מנהג אצל הרבה חסידים ואנשי מעשה שכל שבעת ימי הפסח אין אוכלין מצה שרויה או טבולה במים ולא בשום מרק אחר, אלא אוכלין מצה כשהיא יבשה. ואילו בחלב או במי פירות שהבטחתו שאין בהם מים כלל, אין מחמירים. ובהו"ל שהפסח הוא שמונה ימים, שורין את המצה אפילו במים ובמרק ביום טוב האחרון שהוא שמיני של פסח.

[מצת יד ומצת מכונה]

מצה זו שנצטוונו לאכול בפסח, שמרו עליה כל הדורות לעשותה ככל דיניה לענין השימור מחימוץ ולשם מצת מצוה. כל עשיותיה היו נעשות תמיד באופן אחד — עבודת ידים זריזות למן תחלת הלישה ועד גמר האפיה בתנור. לפני כמאה ושלשים שנה הומצאה לראשונה מכונה לאפית מצות. רוב העבודות או כלן נעשות ע"י המכונה ואין יד אדם עוסקת במצה כבתחלה. או נחלקו הדעות בין חכמי ישראל שבאותו הדור והבאים אחריהם, הללו מתירים המצה האפויה במכונה, והללו אוסרים. המתירים נתנו טעם לדבריהם, וכן האוסרים.

[סימני הסדר]

הרבה סימנים נתנו גדולי הדורות הראשונים לסדר ליל פסח כדי שירוץ בהם כל הבא לערוך את הסדר ויעשהו כהלכתו, ולא יטעה ולא ישנה כלום ממטבע שטבעו חכמים. יש סימנים שנשמרו בשם עושיהם, ראשונים-כמלאכים, כגון מהר"ם מרוטנברג ור' יוסי הגדול הוא ר' יוסף טוב עלם, ויש שלא נזכרו שם מחבריהם.

נוהגין שבשעה שמוזגין כוס רביעי שגומרין עליו את ההלל, מוזגין עוד כוס אחת שהיא גדולה מכלן, ומסבבה לכוס זו בשאר כוסות המסובין, לכבוד ולתפארת; והיא נקראת 'כוסו של אליהו'.

ענין כוס זה, לפי שנחלקו בה תנאים, ור' טרפון אומר, חייב כל אדם לשתות חמש כוסות כנגד ד' לשונות של גאולה (ראה לעיל עמוד קג) וכנגד 'והבאתי ולא נפסקה ההלכה כמו מי, הלכך נוהגים למזוג מספק — כדברי ר' טרפון, ואין שותין — כדברי החכמים, ולכשיבוא אליהו הנביא זכור לטוב ויברר לנו כל ספקותינו, גם ספק זה יתברר. לכך קורין אותה 'כוס של אליהו'. ואמרו חכמי הדורות שלפנינו שכוס זו של 'והבאתי', רמו לגאולה האחרונה השלמה שתהא בבשורת אליהו הנביא והגואל האחרון עם מפלת גוג ומגוג, (המלכות החמשית, חוץ מארבע המלכויות). והלילה הזה 'ליל שמורים' הוא, חציו הראשון ניתן לגאולת מצרים, וחציו השני שמור לדורות לגאולה העתידה בימינו. לכן אנו עושין זכר לביאת אליהו הנביא: —

[ליל שימורים]

התורה קראה ללילה זה ליל שימורים שתי פעמים בפסוק אחד, שנאמר (שמות יב): 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים, הוא הלילה הזה לה', שמורים לכל בני ישראל לדורותם'.

וענין זה של 'שימורים' פרשוהו חכמים בכמה פנים, והרי קצת מדבריהם:

ליל שמורים — ליל צפייה והמתנה — 'שהיה הקב"ה שומר ומצפה ללילה זה לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים' (רש"י).

'ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה' — מגיד, שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין. בט"ו בניסן נדבר עם אברהם בין הבתרים, בט"ו בניסן באו המלאכים אצל אברהם אבינו לבשרו, בט"ו בניסן נולד יצחק; שנאמר 'ויהי מקץ' — קץ אחד לכלם (ילקוט שמות רי). — לכך נאמר 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים'; —

ליל שמורים — לילה המשומר מן המזיקין — לפיכך אין קורין בלילה זה קריאת שמע על המטה, אלא פרשה ראשונה בלבד ולא שאר דברים שקורין בשאר לילות כדי להגן, כי ליל שמורים הוא מן המזיקין (ש"ע הלכות פסח תפא); —

[ברכת הטל]

בפסח מפסיקין מלהתפלל על הגשמים, לפי שהגשמים בסוף ניסן סימן קללה הם לעולם. שעת הקציר הגיעה והגשמים מרקיבין את התבואה שבשדות, ומתפללין על טללי ברכה שירדו על השדות. ויום ראשון של פסח מוכן לטללי ברכה מששת ימי בראשית (ראה לעיל עמוד סו) לכך, מיום זה ואילך עד שמיני עצרת של החג אין אומרים בברכה שניה מתפלת שמונה-עשרה 'משיב הרוח ומוריד הגשם'. אלא אומר במקומו 'מוריד הטל' או אינו אומר כלום, הכל כמנהג שנהגו באותו מקום. זמן מראשון של חוה"מ אינו אומר בברכת 'ברך עלינו' שבתפלת החול 'ותן טל ומטר' אלא אומר 'ותן ברכה'.

ואולם הספרדים, יש להם שתי נוסחאות בברכת השנים 'ברכנו' ו'ברך עלינו'. בחורף אומרים ברכ עלינו עם 'ותן טל ומטר' שבתוכה, ומראשון של חוה"מ אומרים ברכנו ומתפללים על טללי רצון וברכה ואין מזכירין מטר.